

Сучасний стан бюджетної політики в Україні

У статті розкрито сутність бюджетної політики, як суспільно-економічної категорії, її сучасний стан та пріоритетні напрямки розвитку. Запропоновано шляхи ефективного розвитку бюджетної політики України на наступні роки.

бюджетна політика, дефіцит, державний бюджет, економічне зростання, напрями бюджетної політики

Постановка проблеми. У сучасних умовах сталого економічного зростання бюджетна політика є важливим чинником управлінського впливу інститутів виконавчої влади на сферу державних фінансів та бюджетних відносин як при розробці, так і при здійсненні стратегії і тактики регулювання економічної та соціальної сфери й інших підсистем суспільного розвитку шляхом формування, розподілу та перерозподілу державних коштів.

Бюджетна політика є системою заходів і дій органів влади в галузі управління бюджетним процесом на основі концепції розвитку бюджетних відносин у складі загальної економічної політики, спрямованої на реалізацію поставлених завдань та цілей з економічного та соціального розвитку. Вона має сприяти державній підтримці зростання економіки та створенню умов для залучення інвестицій. Стратегічною метою бюджетної політики є забезпечення фінансової та соціальної стабільності в країні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Огляд публікацій з питань ефективності бюджетної політики, як інструменту соціально-економічного розвитку свідчить, що зазначена проблематика є актуальною, її досліджували відомі вітчизняні вчені: Н. Базанова, С. Булгакова, А. Гальчинський, І. Заїчко, М. Крупка, Т. Куценко, О. Кириленко, В. Кравченко, О. Любіч, І. Лютий, А. Мярковський, В. Міщенко, Ц. Огонь, В. Опарін, Д. Полозенко, К. Павлюк, Ю. Пасічник, В. Федосов, І. Чугунов, Н. Юрків, С. Юрій, та зарубіжних – В. Лебедєв, А. Лаффер, Дж. Кейнс, А. Сміт, М. Фрідман, В. Симоненко та ін. Проте ряд питань залишається невирішеними або ж дискусійними.

Метою статті є обґрунтування наукових підходів до сутності бюджетної політики та визначення основних напрямів бюджетної політики.

Виклад основного матеріалу. Бюджетна політика є одним із напрямів фінансової політики, її невід’ємним компонентом, у якій відбиваються суспільні інтереси, реалізуються функції і завдання держави у сфері управління фінансами.

Вітчизняні та зарубіжні науковці висувають різні концептуальні визначення бюджетної політики. Найбільш поширеним є визначення, яке дуже лаконічно формулює Ц. Г. Огонь: «Бюджетна політика – це цілеспрямована діяльність держави у фінансово-бюджетній сфері» [5, с. 126]. За такого підходу вона націлена на якісну реалізацію збалансованої бюджетної стратегії в системі управління фінансами.

Відповідно до підходу С. О. Булгакова, Н. В. Базанова, Л. В. Єрмошенко, Н. І. Сушко сутнісні аспекти бюджетної політики розглядаються як цілеспрямована діяльність держави

*) Науковий керівник: Попова С. П., асист.

щодо регулювання бюджетного процесу, управління бюджетним дефіцитом, а також використання бюджетної системи для реалізації завдань економічної політики у країні [1, с.42]. Але, змістовно визначаючи позитивні аспекти пріоритетів бюджетної стратегії, автори не враховують вплив бюджетної політики на соціальний розвиток суспільства.

В. Федосов, В. Опарін, С. Львовчкін акцентують увагу на практичних аспектах бюджетної політики, наголошуючи, що вона спрямована на формування бюджету держави, його збалансування та розподіл бюджетних коштів, і до бюджетної політики відносять визначення засад бюджетного устрою країни, бюджетної системи та міжбюджетних відносин [7, с.36]. Таким чином, у науковій літературі наводяться різні визначення сутності бюджетної політики та варіанти інтерпретації даного терміна.

Ефективність бюджетної політики слід оцінювати за ступенем виконання нею належних функцій. З огляду на це, ефективність бюджетної політики на сьогодні розглядається, по-перше, з точки зору виконання державного бюджету, по-друге – з точки зору впливу на соціально-економічну ситуацію в країні.

Показником, який характеризує стан виконання бюджету, є державний дефіцит або профіцит. За роки незалежності Україна мала профіцит бюджету (на кінець року) лише 2002 р. – 0,6 %, інші роки – дефіцит державного бюджету. Дефіцит державного бюджету України в 2010 році склав 64,417 млрд. гривень, що на 19,1%, або на 10,322 млрд. гривень, більше, ніж було передбачено законом (дефіцит держбюджету-2010 був затверджений у розмірі 54,095 млрд. гривень). Дефіцит держбюджету в 2011 році становив 23,587 млрд. грн., що на 40,830 млрд. грн. менше порівняно з 2010 роком, а в 2012 році дефіцит держбюджету збільшився у порівнянні з 2011 роком на 29,8 млрд. гривень (у 2,3 раза) та становив – 53,387 млрд. грн.[2].

Отже, можна стверджувати, що за останні роки державний бюджет України має значне недофінансування, при цьому найбільший дефіцит наша держава мала у 2010 році у зв'язку з поглибленням світової економічної кризи.

Для покриття дефіциту бюджету уряд України використовує неефективні джерела покриття: приватизація державного майна, облігації внутрішньої державної позики, зовнішні запозичення.

При оцінці ефективності бюджетної політики використовують характеристику фіскальної ефективності. Найважливішими показниками тут виступають: механізм справляння бюджетних доходів, механізм виконання бюджетних зобов'язань, управління державним боргом.

Доходи держбюджету в 2010 році склали 240,477 млрд. гривень, що - на 5,7% менше, ніж було заплановано (доходи держбюджету були затверджені в розмірі 254,996 млрд. грн.). Доходи в 2011 році становили – 314,6 млрд. грн., що на 74,123 млрд. грн. більше в порівнянні з 2010 роком. За підсумками 2012-го року доходи державного бюджету сягали 346 млрд. грн., що на 31,4 млрд. грн. (10%) більше, ніж за відповідний період 2011 року.

Витрати держбюджету в 2010 році склали 303,596 млрд. грн., що на 1,3% менше запланованого (витрати заплановані в розмірі - 307,748 млрд. грн.). В 2011 році витрати порівняно з 2010 роком збільшились на – 29,204 млрд. грн. та становили 332,8 млрд. грн. Також відбулось збільшення витрат бюджету і в 2012 році вони становили 461,7 млрд. грн., що більше на 128,9 млрд. грн. відповідно до 2011 року.

Аналіз видатків бюджету України за 2010 – 2012 рр. свідчить про нераціональний розподіл фінансових ресурсів. Так за даний період поточні видатки (разом по загальному і спеціальному фондах) складали в середньому 90,7 % загальних видатків бюджету, а капітальні видатки – лише 9,3 % [6, с. 92-106]. Причому спостерігається тенденція до зростання частки поточних видатків у загальних видатках бюджету. За оцінками науковців і експертів, якщо частка капітальних видатків у

структурі видаткової частини бюджету становить менше 20 %, то національна економіка постає перед загрозою технологічної відсталості і зниження конкурентоспроможності товарів на зовнішніх і внутрішніх ринках збуту, а, отже, і до загрози економічної стагнації. Цим пояснюється неможливість української економіки вже 20 років вийти з економічної кризи, яка залишилася у спадок від СРСР, адже жоден бюджет не передбачав значних відрахувань на видатки розвитку.

Значна частина видатків державного бюджету після видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення направляється на утримання державного апарату. Так у 2010 році питома вага видатків на державне управління у видатках державного бюджету становила 11,4%, а в 2011 році відповідно до 2010 року видатки зросли на 0,6% та склали – 12%.

Видатки на оборону в 2010 році склали – 3,7%, а в 2011 році порівняно з 2010 роком відбулося незначне збільшення видатків на 0,2% та становили 3,9%. Видатки на сільське господарство, лісове господарство та мисливство в 2010 році становили – 11,9%, а в 2011 році відповідно до 2010 року видатки зросли на 1,5% та склали – 13,4%, проте дані галузі все ж таки недостатньо фінансуються з державного бюджету, незважаючи на щорічне збільшення видатків.

Український уряд проводить неефективну політику управління державним боргом, що становить загрозу економічній безпеці України. Так, у грудні 2011 року загальна сума державного боргу становила 59,2 млрд. доларів, у тому числі зовнішній прямий борг становив 24,5 млрд. доларів, внутрішній прямий борг - 20,2 млрд. доларів, гарантійні зобов'язання - 14,5 млрд. доларів. Загальна сума державного і гарантованого боргу України за грудень 2012 року зросла на 2,8% - до 64,4 млрд. доларів, у тому числі державний зовнішній борг становив 26,1 млрд. доларів, державний внутрішній борг - 23,8 млрд. доларів, гарантований державою борг - 14,5 млрд. доларів.

У гривневому еквіваленті державний внутрішній борг становив 190,3 млрд. грн., державний зовнішній борг - 208,8 млрд. грн., гарантований державою борг - 116,3 млрд. грн. Таким чином, загальна сума державного боргу за 2012 рік зросла на 8,9%[3].

З огляду на соціально-економічну ситуацію в країні, бюджетна політика передбачає різний ступінь перерозподілу національного доходу держави за допомогою бюджету; пріоритетність бюджетного фінансування тих чи інших заходів; вибір шляхів досягнення збалансованості бюджетних доходів і видатків. За допомогою бюджетної політики здійснюється цільове спрямування коштів. Важливою складовою бюджетної політики є здійснення збалансованих міжбюджетних відносин. Слід зазначити, що саме ефективно побудовані міжбюджетні відносини впливають на темпи економічного зростання, що є досить актуальним на сьогоднішній день.

Проаналізувавши нинішній стан виконання державного бюджету України, можна констатувати, що бюджетна політика в державі проводиться нераціонально: недостатнє фінансування сільського господарства, військово-промислового комплексу та наукової сфери, що становить загрозу для продовольчої, військово-економічної, технологічної безпеки; значна частка витрат на утримання державного апарату чиновників в структурі видаткової частини бюджету; значна частка поточних видатків у структурі видаткової частини бюджету і незначні витрати на видатки розвитку; високий рівень дефіциту державного бюджету; неефективна політика Уряду управління державним боргом України.

Отже, звідси для удосконалення бюджетної політики необхідно: посилення бюджетного адміністрування власних доходів бюджетних установ; якісне удосконалення казначейської системи виконання бюджетів; оптимізація державних витрат; вдосконалення міжбюджетних відносин; створення ефективної системи управління державним боргом; цільового використання приватизації майна; зменшення

державного боргу перед Російською Федерацією за рахунок зменшення імпорту нафти і природного газу (при повній відмові від імпорту енергоносіїв Україна щорічно має можливість економити близько 14 млрд. дол. США); зменшення витрат на утримання органів влади, які у загальній структурі видатків бюджету України є найвищими у світі[4].

Висновки. Таким чином, бюджетна політика – це діяльність держави щодо використання бюджетних коштів для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку суспільства.

Для того, щоб бюджетна політика держави була ефективною, необхідно: чітко регламентувати законодавчо процес акумуляції й руху фінансових потоків, забезпечення їх прозорості для суспільства; забезпечити високі темпи зростання національної економіки як основного чинника зниження фінансових ризиків під час розроблення показників державного бюджету; оптимізувати бюджетні витрати, що сприятиме повноцінному фінансовому забезпеченню реалізації державних функцій; вдосконалити міжбюджетні відносини; створити ефективну систему управління державним боргом; відмінити приватизацію державного майна та повернути у державну власність незаконно приватизовані підприємства.

Список літератури

1. Булгаков С. О. Казначейська система виконання бюджету:[навч. посіб.] / С. О. Булгаков, Н. В. Базанова, Л. В. Єрмошенко, Н. І. Сушко. – К.:КДТУ, 2000. – 249с.
2. Дефіцит бюджету склав майже 80 мільярдів – Секретаріат президента [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/news/2013/02/9/360710/>
3. Держборг продовжує рости [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://economics.unian.net/ukr/news/154979-derjborg-ukrajini-zris-do-645-mlrd-dol.html>
4. Жибер Т. Бюджетна політика України /Т. Жибер //Фінанси України. – 2009. - №8. – С.5-8
5. Огонь Г. Доходи бюджету України:теорія та практика:[монографія] / Г. Огонь. – К.: КНТЕУ, 2003. – 580с.
6. Платіжний баланс і зовнішній борг України, I квартал 2011 р. / Вісник Національного банку України. – 2011. – №1. – 108 с.
7. Федосов В. Фінансова реструктуризація в Україні:[монографія] / В. Федосов, В. Опарін, С. Львовчкін. – К.: КНЕУ, 2002. – 357с.

Одержано 24.04.13